

Kirsten Weber

Professor i uddannelsesforskning, Institut for
Psykologi og Uddannelsesforskning, Roskilde
Universitetscenter, kirstenw@ruc.dk

Professionsbegrebets mangfoldighed

Offentligt ansatte, herunder sproglærere, udsættes i disse år for professionsoprustning; det sker bl.a., fordi professionsbegrebet af vores faglige organisationer anvendes som modsvar til regeringens kvalitets- og effektivitetsstandarder.

I hverdags sproget betyder professionel “dygtig”. Det gjorde det ikke i 70’erne. Da betød det “distant” eller “uengageret”. Der er derfor god grund til at se på, hvad dette – umiddelbart positivt ladede – ord egentlig kan betyde, og herunder: hvad “professionalisering” betyder, når processen “implementeres” i veletablerede professioner. Jeg vil i denne artikel skitsere fire forskellige betydninger, som i dagens diskurs forekommer sideløbende og ofte med et uafklaret indhold: 1) klassiske professioner baseret på et videns- og videnskabsgrundlag, 2) de mellemlange videregående faguddannelsers satsning på at blive vidensbaserede professioner, 3) professioners nye roller i moderniseringen af den offentlige sektor, 4) professioner som leverandører af markedsbaserede offentlige ydelser.

Vidensgrundlaget

Det er ofte klogt at se historisk på tingene, så lad os repetere den klassiske sociologiske definition (Rasmussen 2004, Johnson 1995): Når et arbejdsfelt benævnes profession, skyldes det, at en række videnskaber i slutningen af 1800-tallet skabte et nyt vidensgrundlag, der på den ene side var så stort og uoverskueligt, at det fordrede fagfolk, og på den anden side fremstod som afgørende nødvendigt for almenvellet, for samfundet; vi har fx brug for læger og jurister. Professionsbegrebets kerne er *liv og lov* som forudsætninger for samfundets beståen. Præstestanden, ingeniører, humanistiske akademikere m.v. er så på forskellige historiske tidspunkter blevet “medlemmer af klubben”.

Vi skal erindre denne historie: *Videns- og videnskabsgrundlaget* var det absolut bærende – og det er på grundlag heraf, de øvrige klassiske kendetegn ved professionerne opstår: status, monopol på rekruttering og selvstændig etik. Det forpligter at være “profession”, man kan ekskluderes, hvis man forsynder sig. I takt med at grundvidenskaberne er ekspanderet, har netop dette aspekt lagt pres på den enkelte professionelle – bare tænk på den praktiserende læge, der er generalist, men som skal have overblik over alverdens specialer! Det ikke nogen ønskeposition at være “profession”

i denne forstand, da den professionelle viden udfordres fra alle sider: Lægerne er “djøficerede” (underlagt juristers og økonomers administration); vi går på nettet, før vi går til lægen, og næsten alle bruger alternativ medicin. Men vi *ville gerne* tro, at de fandtes, disse klippefaste, videnskabsbaserede autoriteter! Deres position er imidlertid eroderet og vidtgående de-legitimeret. Kan disse klassisk professionelle så (gen)professionaliseres? Tjah, en læge kan specialisere sig, lære administration og ledelse eller patientkommunikation – dvs. at *arbejdets krav* lægger sig oven i eller æder sig ind på professionen og dens individuelle identiteter.

Professionalisering af mvu-uddannelserne

Den næste betydning, jeg vil præsentere, bygger på det paradoksale forhold, at imens de klassiske professioner eroderes, så vælger de mellemlange videregående faguddannelser (mvu) at satse på at “blive professioner”: Sygeplejersker står frem med en omsorgsfaglighed, og p.t. med krav om evidensbaseret “lille-læge”-faglighed; lærerstanden udvikler en omfattende dokumentation vedrørende de særlige kompetencer i skolearbejdet osv. Den afgørende forskel i forhold til den klassiske professionsforståelse er, at de mvu-uddannede oftest tager udgangspunkt i arbejdets krav og kun sekundært i videnskabens. Men det kommer der så ofte noget meget fornuftig og kritisk praksisbaseret “bottom-up” forskning ud af. Jeg vil tro, at en række sproglærere og udviklere af sprogfagene ikke umiddelbart kan hente forskningsviden om sit arbejde, fordi dette arbejde er historisk nyt, så må man selv producere en sådan viden. Mvu-professionerne kan altså professionaliseres i den betydning, at de oprustes på videnskabelig viden såvel som på en praksisbaseret vidensudvikling om teknikker og metoder i sprogarbejdet.

Modernisering af den offentlige sektor

Imidlertid er begge disse videnskabsbaserede forståelser af begrebet profession allerede blevet udfordret fra starten af 70'erne, hvor moderniseringen af den offentlige sektor tog fart. Det afgørende rationale for denne modernisering var *den responsive stat*. Den rummede et opgør ikke blot med velfærdsstaten og dens almene borgerrettigheder, der var blevet for dyre, men tillige et opgør med skrankepaver, regler og roller: Politikere, embedsværk og fagfolk skulle forhandle hver enkelt ydelse med hinanden og med de selvstændigt forhandlende borgere, der nu blev benævnt *brugere*. Nu var det ikke alle brugere, der var lige kompetente forhandlere, og der var en række fagfolk i den offentlige sektor, der anså det som deres professionelt etiske ansvar at forholde sig til dette. Og sådan er det fortsat. Lad mig dog bemærke: Vi taler fortsat om en socialstat, vi taler “blot” om en ændret praksis (Bredsdorff & Dam Rasmussen 1989).

Den markedsbaserede offentlige ydelse

Den fjerde professionsforståelse, jeg vil præsentere, er så *den markedsbaserede offentlige ydelse*. Allerede den responsive stat opererede jo med institutions- og regionskonkurrence. Det skulle bevillingssystemerne (taxametre) og efterspørgslen fra de dér forhandlende brugere sørge for. Men under den nuværende regering er opmærksomheden på privatisering, outsourcing mv. blevet større. Dermed bliver den professionelle ydelse *en vare*. Hvor man som forhandlende professionel i den responsive stat kunne forhandle sin ydelse og sin etik!, så er man i denne markedsbaserede fase “branded” og “certifieret”, og man agerer på markedsvilkår. Man er ansat. Man er lønarbejder. Denne tendens ses primært i forholdet mellem de offentlige sygehuse og privathospitalerne – men for eksempel også i andetsprogsundervisningen for voksne flygtninge og indvandrere, hvor sprogcentre konkurrerer med hinanden om kursister og opgaver.

Alle sproglærere kan formentlig genkende *elementer* af disse fire forskellige professionsforståelser. Naturligvis skal professionalisering fortsat have lov til blot at betyde “at blive dygtigere til sit arbejde”. Men det er ofte uklart, hvad forskellige grupper rent faktisk mener med “at blive dygtigere til sit arbejde”, eftersom professionerne har sine forståelser, brugerne har andre. Endvidere har såvel det politiske system som civilsamfundet det sidste århundrede haft det ambivalent med professioner: Nasser de professionelle, eller passer de? Er de pengene – og privilegierne – værd?

Den analytiske bermudatrekant

På baggrund af denne sammentrængte historiske redegørelse vil jeg foreslå en model til forståelse af professionsbegrebet: *Den analytiske bermudatrekant!* Trekanten har et VIDENS-hjørne, hvorudfra vi kan anerkende og revidere de klassiske dyder og konfrontere den vidensekspllosion, som alle de videnskaber, professionerne bygger på, har undergået!

Derudover har trekanten et RELATIONS-hjørne, hvorudfra vi kan diskutere vores kommunikative, empatiske kompetencer og viden om, hvem vores elever er – generation, køn, etnicitet, klasse, kultur.

Den har så endelig et umoderne hjørne, nemlig LØNARBEJDET, som omfatter vilkår, organisation, ledelse og hierarkier, og hvorudfra vi kan belyse sammenhængen til det politiske apparat, vores finansieringer, individuelle løntillæg – samt genoplive spørgsmålet om almenvellet.

I midten af trekanten befinder vi os som arbejdende professionelle – individuelt og kollektivt. Man vil formodentlig kunne nikke genkendende til, at vi på alle arbejdspladser har visse overvejende relationelle kolleger, visse overvejende vidensbaserede

(nørdede) kolleger og visse instrumentelt eller politisk orienterede kolleger? Sådan er alle jo så forskellige, også i deres professionalitet. Men hjørnerne er der for os alle, og det er en fordel at forstå. Ligesom spørgsmålet: "Hvad mener du med det?" om professionsbegrebet vil være et begavet spørgsmål en tid endnu – for vi mener mange forskellige ting med professions-ordet.

Litteratur

- Bredsdorff, Nils & Finn Dam Rasmussen (1989): "Den responsive stat – også kaldet selvforvaltningsstaten". I: *Social Kritik*, nr. 2/1989 (Tema: Selvforvaltning).
- Hjort, Katrin (2001): *Tekster om moderniseringen af den offentlige sektor*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Johnson, Terry: "Professions." I: Outhwaite, William & Tom Bottomore (eds.) (1995): *Twentieth-century Social Thought*. Oxford: The Blackwell Dictionary.
- Laursen, Per Fibæk et al. (2005): *Professionalisering – en grundbog*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Rasmussen, Palle: "Professionsprojekt og vidensudvikling". I: Hjort, Katrin (red.) (2004): *De professionelle – forskning i professioner og professionsuddannelser*. Roskilde: Roskilde Universitetsforlag.
- Salling Olesen, Henning: "Be(com)ing a general practitioner. Professional identities, subjectivity and learning". I: West, Linden et al. (eds.) (2007): *Using Biographical and Life History Approaches in the Study of Adult and Lifelong Learning*. Frankfurt: Peter Lang.
- Weber, Kirsten: "Videnskab eller hverdagsbevidsthed? – et kritisk blik på professions(selv)forståelser." I: Hjort 2004 (se ovenfor).